

# Podmienky dlhodobého rozvoja II

Komparatistika

Doc. Marek Rybář, PhD.

# Prehľad prednášky

- Inštitucionálne vysvetlenia a ich alternatívy
- Hospodársky rast, rozvoj a demokracia
- Ľudský kapitál a dedičstvo kolonializmu
- Iné chápanie modernity a rozvoja:
- Demografia
- Doprava

# Nájdite pät' rozdielov



# Inštitucionálne vysvetlenia

- Acemoglu a Robinson *Why Nations Fail* (2012):
- krátke video alebo 500 strán za 5 minút:

<https://www.youtube.com/watch?v=2z5RAZlv2UQ>

# Inštitucionálne vysvetlenia

- rozdiely v stupni hospodárskeho a sociálneho rozvoja sú spôsobené politickými inštitúciami:
- extraktívne inštitúcie vs. dobré inštitúcie
- prvé zamerané na procesy, ktoré reprodukovujú/vytvárajú nerovnosti, potláčajú sebarealizáciu, odporujú voľnej súťaži a nevedú k inováciám
- Latinská Amerika: kolonisti vytvorili alebo prebrali systém konzervujúci politické a sociálne nerovnosti

# Inštitucionálne vysvetlenia

- dobré inštitúcie umožňujú sebarealizáciu, inovácie, slobodu slova, rovnosť pred zákonom a ochraňujú politickú aj hospodársku súťaž
- Severná Amerika: anglickí kolonisti chceli použiť stratégie podobné španielskym v Južnej Amerike, ale podmienky na to neboli vyhovujúce

# Inštitucionálne vysvetlenia

- zotročenie pôvodného obyvateľstva nefungovalo, rovnako ani “export” de facto nevoľníkov z materskej krajiny
- namiesto toho inštitúcie, ktoré postupne zavádzali samosprávu, obmedzenú pol. rovnosť a súťaž a podmienky pre hospodársky, sociálny a politický rozvoj

# Inštitucionálne vysvetlenia a ich alternatívy

- geografia
- politická kultúra
- rozhodnutia “osvietených” lídrov
- ľudský kapitál



# Dôvera/Trust

- čo je to dôvera/trust?

# Nerovnosti ako priame dedičstvo koloniálnej éry

- kolonializmus mal vplyv na sociálnu identifikáciu a sociálne postoje → podoba režimov
- Nunn (2008): v oblastiach Afriky, odkiaľ otrokári predali najviac ľudí do otroctva, došlo k zastaveniu spolupráce medzi osadami pôvodných obyvateľov →
- → kmeňová fragmentácia, žiadne širšie etnické identity

# Nerovnosti ako priame dedičstvo koloniálnej éry

- Nunn (2009): obchod s otrokmi → kultúrne zmeny
- dnešní obyvatelia, ktorých predkovia boli obeťami obchodu s otrokmi, majú výrazne nižšiu mieru medziľudskej dôvery, dôvery voči úradom či dokonca voči príbuzným
- to ukazuje na koloniálny pôvod dôvery, ktorú napr. Inglehart (1997) spája s demokratizáciou

# Modernizácia a rozvoj

- ekonomické faktory vedú k modernite, hospodárskemu a politickému progresu
- S.M. Lipset (1959): výška príjmu HDP per capita podnecuje demokratizáciu a udržiava demokraciu
- príjem úzko súvisí s ďalšími javmi, ktoré vplývajú na demokraciu



# Modernizácia a rozvoj: súčasná debata

- Anti-Lipset: Przeworski a kol (2000): vzťah medzi bohatstvom obyvateľov a typom politického režimu
- **vznik** demokracie **nezávisí** od výšky príjmu na obyvateľa
- ale **pravdepodobnosť**, že demokracia **prežije**, rapídne **narastá** s rastúcim príjmom na hlavu

# Przeworski a kol (2000)

- korene demokracie a diktatúry teda nie sú primárne ekonomické
- 1950-1990: demokracie takmer určite prežijú, ak sa prelomí určitá výška príjmu na hlavu
- aj keď demokracia niekedy vznikne v chudobnej krajine, je veľmi zraniteľná, v bohatých je demokracia naopak “nedobytná”

# Przeworski a kol (2000)

- inštitúcie neovplyvňujú hospodársky rast (“Anti-Acemoglu”)
- Taiwan, Singapur, Južná Kórea, Thajsko, Japonsko, Grécko a Malta: najväčší skok vpred
- diktatúry: TW, SING
- väčšinou diktatúry: JKOR
- demokracie: JAP, MAL
- oba režimy: POR, GRE, THAI

## Przeworski a kol (2000)

- celkové príjmy rástli rovnako v DEM aj DIKT
- ale príjem na hlavu vyšší v DEM (pretože pomalší rast obyvateľstva)
- DIKT: nárast pracovnej sily a nízke mzdy, DEM: vyššie mzdy, efektívita práce, viac využívali nové technológie



## Przeworski a kol (2000)

- → nie je potrebné obetovať demokraciu kvôli hospodárskemu rastu
- DIKT majú mnoho nevýhod oproti DEM:
- život je ťažší a kratší, ekonomika rastie len ak sú politicky stabilné (t.j. represívne)
- DEM: pol. nestabilita nemá zásadný vplyv na ich hosp. rast (v porovnaní s DIKT)

# Przeworski a kol (2000): kritika

- kritizované z teoretických aj metodologických pozícií
- najsilnejšia kritika sa týka skresľujúceho výberu prípadov (*selection bias*)
- Boix a Stokes (2003): je chyba skúmať prípady až po roku 1950: distribúcie DEM a DIKT v tomto čase nie je náhodná, ale typ režimu a bohatstvo silno korelujú

## Boix a Stokes (2003)

- čo viedlo k stavu, že bohaté krajiny boli väčšinou DEM a chudobné väčšinou DIKT?
- demokratizácia 1850-1940: silný vzťah medzi príjmom na hlavu a demokratizáciou
- rozvoj (development) VEDIE k demokracii, len to menej vidíme po r. 1950, lebo bohaté krajiny už vtedy SÚ demokratické

## Boix a Stokes (2003)

- ako PRESNE vedie rozvoj a bohatstvo k demokracii?
- Boix (2003): DEM nevzniká kvôli nárastu samotného príjmu, je to len náhrada za oveľa fundamentálnejšie faktory v pozadí
- kľúčom je rastúca **príjmová rovnosť**: s jej nárastom klesá obava z politickej rovnosti

## Boix a Stokes (2003)

- príjmová rovnosť: v bohatej spoločnosti by bohatí jednotlivci prerozdelením majetku (zdaňovaním) stratili **menej** ako v chudobnej spoločnosti
- pretože prvé industrializované krajiny dosiahli príjmovú rovnosť pri nižších hodnotách príjmu na obyvateľa, efekt rozvoja na demokraciu bol viditeľnejší pred r. 1950

# Demokracia v bohatých krajinách

- prečo je demokracia “zabezpečenejšia” v štátoch, ktoré sú (na hlavu) bohatšie?

# Prečo rozvoj udržiava demokraciu?

- Inglehart (2000): materiálne podmienky ovplyvňujú, ako jednotlivci vnímajú realitu
- rozvoj vplýva na subjektívne vnímaný blahobyť a to má vplyv na legitimitu režimu
- vysoká úroveň blahobytu podporuje demokraciu, **úzka súvislosť medzi vnímaním well-being a typom režimu** (napriek anekdotám, bohaté “krajiny” sú spokojnejšie)

# Ľudský kapitál/vzdelanie

- Lipset (1959) špekuloval o vplyve vzdelania, ktoré “rozširuje ľudský rozhľad, uľahčuje toleranciu, potláča sklony k extrémizmu a zvyšuje schopnosti učiť sa racionálne volebné rozhodnutie”
- Boix a Stokes (2003): vzdelanie má ešte silnejšiu prediktívnu hodnotu než príjem na hlavu pri vysvetľovaní rozvoja a DEM



# Ľudský kapitál/vzdelanie

- Glaeser a kol (2004): kľúčom k budúcemu rozvoju neboli inštitúcie, ale ľudský kapitál kolonizátorov
- “dobré inštitúcie” (Acemoglu a kol) nespôsobili rozvoj a hosp. rast
- rozsah školskej dochádzky (podiel populácie) v r. 1900 pozitívne koreluje s výškou príjmu v r. 2000

## Glaeser a kol (2004)

- panelové dáta 1960-2000: zvyšujúci sa podiel vzdelanej populácie vplýva na nárast počtu demokracií
- 1960: (takmer) všetky chudobné krajiny boli DIKT, ale mali rôznu mieru hosp. rastu
- ústavné obmedzenia vlády nemali vplyv na rast
- ochrana súkr. vlastníctva a rast vznikajú rozhodnutím diktátorov, nie ich obmedzením

# L'udský kapitál/vzdelanie

- Woodberry (2012): vzťah medzi pôsobením misionárov a následnými štrukturálnymi zmenami v týchto (bývalých) kolóniách
- misionári (protestantskí): založili väčšinu vzdel. inštitúcií, prvú podobu tlačeného písma pre domorodé jazyky, tlačili prvé knihy a noviny, vyučili prvých domácich tlačiarov
- často ako prví žiadali citlivejší prístup k dom. obyvateľstvu

# Woodberry (2012)

- to neznamená ich bezproblémový pôsobenie: rozvrat tradičných spol., rasizmus a pod.
- ALE: spôsobili socioštruktúrne zmeny podporujúce DEM
- laické hnutie, čítanie Biblie v spolkoch, masové vzdelávanie + narušenie monopolu koloniálnych elít nad týmito činnosťami

## Woodberry (2012)

- aktivity misionárov v minulosti silne korelujú s DEM, hosp. rozvojom, vzdelaním, členstvom v spolkoch
- historický výskyt protestantských misionárov vysvetlí viac ako polovicu variácie v miere DEM v Afrike, Ázii, Latinskej Amerike a Oceánii

# Ľudský kapitál/vzdelanie

- Lankina a Getachev (2012): rozdiely medzi štátmi Indie
- **gramotnosť z koloniálnej éry, obzvlášť ženská gramotnosť, je výrazne spojená s mierou DEM v štátoch nezávislej Indie**
- navyše, úrovne gramotnosti a DEM úzko súvisia s výskytom protestantských misionárov v Indii v predch. obdobiach

# Ako ? Vplyv ľudského kapitálu

- aktivity misionárov ovplyvnili mechanizmus prenos gramotnosti medzi generáciami
- čítanie Biblie v rodine a cirk. spoločenstve: udržiavanie a reprodukcia kultúrnych hodnôt spajaných s DEM
- jasné odlíšenie medzi dôsledkami konania misionárov a koloniálnej (“štátnej”) správy

# Demokracia a rozvoj: súhrn

- rozvoj a demokracia môžu byť ovplyvnené aj medzinárodnopolitickými faktormi (kolonializmus)
- výskum demokratizácie bežne pracuje s ukazovateľmi ako príjem na hlavu, ľudský kapitál, dôvera, sociálne nerovnosti a sociálne identity ako faktormi vzniku DEM
- tieto (zdanlivo) pôvodné faktory môžeme interpretovať aj v širšom medzin. kontexte



# Rozvoj: alternatívne prístupy

- rozvoj nemusí byť naviazaný len na hospodársky progres
- množstvo modernizačných zmien, ktoré pripisujeme ekonomickým procesom, sa dajú vysvetliť aj v inom kontexte
- demografické procesy: základ fundamentálnych socioštruktúrnych zmien

# Demografické procesy

- ovplyvnili, kde ľudia žijú (sídlná štruktúra), ako komplexné sú ľudské spoločenstvá, v akom vzťahu sú muži a ženy
- Dyson (2001): mnohé aspekty sociálneho rozvoja vznikli kvôli postupujúcej demografickej zmene a aspoň čiastočne nezávisle od zmien v hospodárskej oblasti

# Dyson (2001): Demografická transformácia

- 1) “počiatočný bod”: výrazný **pokles mortality**
- 2) kvôli tomu došlo k **nárastu populácie**
- 3a) toto viedlo k **poklesu pôrodnosti**
- - sociálne a kultúrne charakteristiky populácie determinujú priebeh a rýchlosť poklesu, ale nie sú jeho príčinou
- ani ekonomické faktory nie sú dostatočným vysvetlením:

# Demografická transformácia

- niekde si rodičia už nemôžu dovoliť ďalšie deti (chudoba) a inde rodičia radšej užívajú materiálne statky než napr. 5. a 6. dieťa
- 3b) zároveň nárast populácie vedie k **urbanizácii**: premene rurálnych na komplexné urbánne sídla, resp. migrácii do miest

# Demografická transformácia

- v dôsledku mestského života: pôvodné ciele reprodukovať rodinu ustupujú **snahe o zdravotnú starostlivosť, vzdelanie a materiálne zabezpečenie** individuálnych detí
- 4) nevyhnutným následkom je **starnutie populácie a feminizácia staršej generácie** (ženy žijú dlhšie ako muži, menej času oproti minulosti strávia starostlivosťou o deti)

# Demografická transformácia

- 5) urbanizácia spôsobuje **štrukturálne zmeny**: deľbu práce, špecializáciu, vzdelávanie a príprava na povolanie sú dôležitejšie, potreba obchodnej (trhovej) monetárnej výmeny
- 6) to vyžaduje **rozvoj štátu a štátnej byrokracie**, komplexnosť spoločnosti rastie, vznik inštitúcií **občianskej spoločnosti** vedie k rozšíreniu základov politickej moci

# Demografia a demokracia

- demokratické požiadavky zvyčajne prichádzajú od urbánnej časti populácie
- H. Laski: “Organized democracy is the product of urban life”
- demografická a demokratická transformácia zvyčajne prichádzajú spoločne: (veľmi) **mladú populáciu rozptýlenú po rurálnych oblastiach strieda starnúce, urbánne a asertívnejšie obyvateľstvo**

# Doprava ako faktor rozvoja

- množstvo faktorov prispieva k socioekonomickému progresu, ale mobilita a dopravná infraštruktúra sú mimoriadne dôležité
- vyhovujúce životné podmienky, napr. dostatok kvalitnej potravy, dostupná zdravotná starostlivosť, vzdelanie, dobrá práca a pod. sa dajú užívať iba tam, kde sú podmienky na prepravu, ľudí, tovaru a ideí



# Doprava ako faktor rozvoja

- dramatické rozdiely medzi nerozvinutým a rozvinutým svetom
- Globálny juh: nedostatok dopr. prostriedkov, zanedbaná dopr. infraštruktúra, zdroje a zručnosti na zlepšenie nie sú k dispozícii
- väčšina populácie žije v polouzavretých sídlach, kde chudoba a imobilita súvisia

# Doprava ako faktor rozvoja

- “nová dopravná revolúcia” v rozvinutom svete:
- lacná masová letecká doprava
- vysoká a rastúca osobná mobilita (autá)
- zrýchlená a zvýšená preprava tovarov → internacionalizácia priemyslu a obchodu a vznik “Global village”

# Doprava a rozvoj

- Hilling (1996): vzťah dopravy a rozvoja je komplexný a nedá sa určiť príčina a následok
- záleží to od miesta aj od času, o ktorom uvažujeme
- 1) prípady, keď rozvoj nasledoval dopravu: nové železnice viedli k nárastu produkcie exportných komodít (kakao a Nigéria)
- dopravná infraštruktúra v Amazónii → expanzia poľnohospodárstva, lesníctva a baníctva

# Doprava a rozvoj

- 2) alternatívne: transport je v zásade odpoveďov na požiadavky, práve vtedy má aj najväčší vplyv na rozvoj
- ale doprava a infraštruktúra vznikala aj kvôli iným než ekonomickým motiváciám:
- vojenské, ideové a politické motivácie
- nové delenie afr. kolónií na konci 19. stor. → posilnenie koloniálnej správy → kontrola nad územím

# Rozvojové impulzy dopravy

- **dôsledky pre používateľov:**
- zníženie nákladov na prepravu
- zvýšený objem a pestrosť prepravených tovarov
- mimotrhovú benefity: zvýšená bezpečnosť prepravy, turizmus a rekreácia, možnosti efektívnejšej komunikácie, nárast dostupnosti informácií, hlbšia pol. a spol. integrácia

# Rozvojové impulzy dopravy

- **dôsledky pre región a ďalších obyvateľov:**
- prístup k širším regionálnym a zahraničným trhom
- pôda a nerastné suroviny v konkrétnych lokalitách získavajú na hodnote
- celkový posun od nemonetárnej k monetárnej ekonomike, od izolovanosti k integrácii sídel

# Rozvojové impulzy dopravy

- od extenzívneho k intenzívnemu, od lokálnej sebestačnosti k regionálnej/celoštátnej závislosti
- nemožno prehliadať na negatívne dôsledky:
- nové nerovnosti (niektorí profitujú viac než iní)
- zvýšená zadĺženosť
- nežiadúce závislosti (napr. regiónu od jedinej komodity a pod.)